

Elintarviketeollisuusliitto ry:n lausunto

Lausuntopyyntö vientivetoista työmarkkinamallia ja sovittelujärjestelmän kehittämistä koskevista hallitusohjelmakirjauksista

Lausuntopyynnön diaarinumero VN/30511/2023

1. Näkemyksenne Suomen työmarkkinamallin kehittämisestä.

Suomen työmarkkinamallia tulee vahvistaa siten, että saamme vakautettua maamme taloutta. Suomessa noudatetun vientivetoisen mallin keskeisenä ajatuksena on, että kansainväliselle kilpailulle alttiiden vientialojen puolella tehdään sopimusratkaisu, joka määrittää muillakin aloilla noudatettavan kustannusvaikutuksen eli ns. yleisen linjan, eikä mikään muu ala ylitä kustannusvaikutuksiltaan tätä ratkaisua. Vienti on altis kansainväliselle kilpailulle, minkä vuoksi on tärkeää, että koko työehtosopimuskierroksen kustannustaso sidotaan viennin avausratkaisun linjaan, jonka tasossa pidättäytymisellä päästään parhaimpaan ratkaisuun koko yhteiskunnan kannalta.

Suomalainen elintarvikeala on vientiala ja elintarvikealalla kilpailu on kansainvälistä. Elintarvikeala kilpailee kotimarkkinoilla kansainvälisten tuontimarkkinoiden kanssa ja tälläkin hetkellä elintarvikealan tuotanto Suomessa on laskussa ja yhä suurempi osa ruoastamme tulee ulkomailta. Elintarvikeala on näin ollen erittäin altis kansainväliselle kilpailulle ja siksi vientivetoinen malli sopii tämänkin teollisuuden alan tarpeisiin.

Vientivetoinen työmarkkinamalli turvaa Suomen kilpailukykyä ja tukee liittojen alakohtaista neuvottelutoimintaa. Mallissa tulee voida huomioida myös alojen erilaiset tilanteet. Tärkeää on, että vientiliittojen jälkeen neuvottelevien alojen sopimusratkaisujen kustannusvaikutus määriteltäisiin alan oman tilanteen pohjalta, ylittämättä kuitenkin vientiliittojen määrittämää kustannusvaikutusta. Sopimusratkaisun kustannusvaikutus ei saisi ylittää alan omaa kantokykyä, jotta yritysten toiminnan kehittyminen voidaan varmistaa ja työntekijöiden työpaikat säilyttää. Mallin suotuisat vaikutukset näkyvät muun muassa julkisen sektorin rahoituksessa, työllisyydessä ja kansalaisten ostovoimassa. Malli turvaa kestävän palkkakehityksen ja toimivat työehdot myös tulevaisuudessa.

Epäsuhta vientialojen ja julkisen puolen palkankorotuksissa aiheuttaa pahimmillaan julkisten menojen kontrolloimatonta kasvua. Suomalaisen kansantalouden menestyksen kannalta on tärkeää vakiinnuttaa Suomessa malli, jossa julkinen ja yksityinen sektori sitoutetaan kustannusvaikutuksiltaan samanlaiseen, koko yhteiskunnan kannalta kestävään, työehtosopimusratkaisuun kuten Ruotsissa on toimittu.

2. Näkemyksenne hallitusohjelmakirjauksesta, jonka mukaan: ”Laisa työriitojen sovittelusta säädetään, että palkantarkastusten yleistä linjaa ei voida ylittää valtakunnansovittelijan toimistosta tai sovittelulautakunnan toimesta annettavalla sovintoehdotuksella”.

Kannatamme kirjausta. Kirjauksessa tulisi kuitenkin täsmentää, että palkantarkistusten yleisellä linjalla tarkoitetaan käytännössä työehtosopimusratkaisun kustannusvaikutusten yleistä linjaa, sillä malli määrittäisi työehtosopimusratkaisun kustannusvaikutusten ylärajan. Neuvotteluosapuolilla olisi myös jatkossa neuvotteluteitse mahdollisuus sopia alalle alan tarpeisiin parhaiten sopiva kokonaisratkaisu, joka noudattaa kuitenkin vientialojen asettamaa kokonaiskustannusraamia. Tämä edistää osapuolten sovintohalukkuutta ja pyrkimystä saada sopimukset aikaiseksi työrauhan vallitessa, ilman riidan eskaloimista sovittelulautakunnan ja valtakunnansovittelijan pöydälle. Tämä rajoittaisi työrauhahäiriöiden määrää. Valtakunnansovittelija olisi edelleen tärkeä tuki tilanteissa, joissa neuvottelut osapuolten välillä ovat ajautuneet umpisolmuun aidoista neuvotteluyrityksistä huolimatta

Käytännössä Suomessa on jo kolmen työehtosopimuskierroksen ajan toteutettu vientivetoista liittokohtaista työmarkkinamallia, ja tuemme mallin noudattamista myös jatkossa. Kirjauksen mukainen lainsäädäntö on edellytys sille, että vientivetoisen työmarkkinamallin jatkuvuus turvataan ja myös julkinen sektori saadaan sitoutumaan kansainväliselle kilpailulle alttiiden alojen tekemään avausratkaisuun eli ns. yleiseen linjaan. Hallitusohjelman kirjauksen täytäntöönpanolla vahvistamme nykyistä vientivetoista työmarkkinamallia sekä pystymme turvaamaan ja parantamaan kansainvälistä kilpailukykyämme.

2a.) Millä tavoin vientivetoisessa mallissa voitaisiin kohdentaa palkankorotuksia sellaisille aloille tai sellaisiin tehtäviin, joissa on palkkauksen kehittämistarpeita?

Työehtosopimusosapuolet voivat jatkossakin sopia vientialojen avausratkaisun raameissa alakohtaisesti alan tarpeisiin parhaiten vastaavan ratkaisun alan palkkauksen kehittämistarpeet huomioiden. On esimerkiksi mahdollista kohdentaa palkankorotuksia yrityskohtaisilla tai muutoin kohdennetuilla ratkaisuilla sellaisiin tehtäviin, joissa on palkkauksen kehittämistarpeita. Myös työehtosopimusratkaisuissa on jo tähänkin asti usein huomioitu paikalliset kehittämistarpeet mahdollisuudella sopia paikallisesti paras palkkaratkaisu, jolloin työehtosopimusosapuolten sopimaa ratkaisua noudatetaan vasta ns. perälautana. Suomen kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää, että työehtosopimuksia uudistettaessa niiden kustannustaso pysyy vientialojen avausratkaisun sisällä.

3. Millaisessa menettelyssä työmarkkinaosapuolten yhteistä hyväksyntää nauttiva työmarkkinamalli olisi mahdollista valmistella?

Työmarkkinamallista on käyty työmarkkinaosapuolten välillä keskustelua useaan otteeseen – viimeksi joulukuussa 2023 – eikä neuvotteluissa ole valitettavasti päästy mallista yhteisymmärrykseen. Vaikuttaa siten siltä, että neuvotteluratkaisua ei ole mahdollista saavuttaa.

4. Onko työriitojen sovittelusta annettuun lakiin perustuvaa vapaaehtoista sovittelua tarpeellista kehittää? Voidaanko lakisääteisen sovittelujärjestelmän rinnalla kehittää liittojen keskinäistä sovittelujärjestelmää esimerkiksi työehtosopimusten rajariitojen ratkaisemiseksi (keskusjärjestöjen välinen/sisäinen konsiliaatio, vrt. vastaava menettely Ruotsissa)?

Sovittelusta ei tulisi jatkossa tehdä entistä säännellympää. Työmarkkinaosapuolilla on ja tulee jatkossakin olla olennainen rooli ja merkitys neuvottelutuloksen löytämisessä. Osapuolten tulisi pyrkiä neuvottelutulokseen keskinäisen neuvottelutoimintansa kautta. Emme katso tarpeelliseksi lisätä keskusliittojen roolia työehtosopimusriidoissa.

Hiljattain uudistetussa laissa työriitojen sovittelusta ei ole näkemyksemme mukaan tällä hetkellä uudistamistarpeita.

5. Näkemyksenne työriitojen sovitteluinstituutioon kuuluvien toimijoiden (valtakunnansovittelija, sivutoimiset sovittelijat, sovittelulautakunta) merkityksestä ja roolista neuvotteluratkaisuun pääsemisessä ja työrauhan ylläpitämisessä. Kuinka lakisääteinen vientimalli vaikuttaisi sovitteluinstituutioon rooliin työmarkkinoiden toimivuuden edistämässä ja työriitojen sovittelussa?

Nähdäksemme lakisääteinen vientimalli edistäisi työmarkkinoiden toimintaa, helpottaisi työriitojen sovittelua ja tukisi sovitteluinstituutioon toimintaa. Lakisääteinen vientimalli myös kannustaisi osapuolia löytämään ratkaisun asiaan keskenään alan tarpeisiin sopivimmalla tavalla, eikä kannustaisi sovittelijalle hakeutumiseen. Valtakunnansovittelijalla on edelleen tarpeellinen rooli sovun löytämisessä osapuolten välillä, eikä lakisääteinen vientimalli vaikuttaisi tähän.

6. Tulisiko sovittelun tueksi ja työmarkkinajärjestöjen yhteisen tilannekuvan muodostamiseksi edistää toimenpiteitä, joilla tuotetaan objektiivista tietoa työmarkkinoista, makrotaloudellisesta kehityksestä ja toimialakohtaisista olosuhteista? Jos kyllä, mitä nämä toimenpiteet voisivat olla?

Suomessa on jo tällä hetkellä useita talouden ja eri alojen tilannekuvaa tuottavia tahoja. Näitä ovat esimerkiksi tutkimuslaitokset ja julkiset instituutiot, kuten Suomen Pankki. Lisäksi työmarkkinaosapuolet tuottavat tietoa, joka ottaa huomioon kyseisen alan erityispiirteet ja jota voidaan käyttää työehtosopimusneuvottelujen tukena.

Julkisen talouden kustannuksia ei tulisi lisätä luomalla lisää tahoja tuottamaan tietoa, jota on jo riittävästi saatavilla. Tällaisen tahon perustaminen ei toisi lisäarvoa työmarkkinoiden neuvottelutoimintaan.

7. Muut mahdolliset kommentit.

Lainvalmistelun hallitusohjelmakirjauksen toteuttamiseksi tulisi alkaa mahdollisimman nopeasti, jotta muutokset olisivat voimassa ennen seuraavan neuvottelukierroksen alkamista.